

ДА РАЗБИРАМЕ ПОЛИТИЧЕСКАТА ПРОМЯНА

Името на Антъни Хийт не се нуждае от шумно представяне, защото той е известен на българските политолози, социолози, философи, психолози, обществоведи със задълбоченото му изследване на избирателното поведение на английския избирател още от началото на 60-те години. В излязлата през 1991 година книга, редакторът Хийт, заедно с Батлър, Ивнс, Маршал, Пейн, Джонсън представят един цялостен анализ на факторите, които формират избирателното поведение, който анализ е резултат не само от прецизно подобрите и поднесени данни, но и от традиционната последователност и систематичност на изследването – от изборните резултати от 1964 г. до последните избори на 1987 година, един четвърт вековен перисод.

Така, още в своя замисъл, общението и книгата са изключително ценни, защото позволяват не само да се съпоставят резултатите, но и да се открият тенденции в английското общество относно изборите и политическото участие като цяло. Изследването е изключително ценно за българския обществовед и с ясно изведената и изградена методика, и в този смисъл то може да бъде ценно помагало за всички организации и изследователи на нашето общество, които твърдят, че ще направят да посвещават усилията си на изборите като институция на демокрацията и на избирателното поведение като феномен в цялостната личностна структура. Още повече, че като приложение, авторите представят анкетните карти, по които в продължение на години са проследявани трайните тенденции при формирането на избирателното поведение във Великобритания.

Съвременните демокрации дължат своето съществуване на относително модерното решение: представителното управление, при което групите от граждани избират законодатели, за да ги представят в управлението. Представителното управление се явява необходимо, защото фактическото функциониране на демократичния процес зависи от отношенията представители – представени. Така, в условията на един съревнователен избор демокрацията осъществява контрол на гражданите върху политическия процес и отговорността на елита към общността е гарантирана. Формирането на определен политически елит се явява пряко отражение на конфигурацията на интересите в обществото. В условията на традиционно стабилното английско общество, представяната книга е интересно и полезно изследване, с изключително богат емпиричен материал, който подкрепя теорията.

Различни отправни точки – възраст, постоянно местожителство, семейно положение, класова принадлежност и самосъзнание, положение

на пазара на работната сила, отношенията родители-деца, дават възможност да се оформят и очертаят трайни тенденции в английското общество като предполагаемо избирателно поведение във всяка от различните десет глави на книгата.

Изводите, върху които акцентува авторският колектив са, че като цяло се наблюдава тенденция към увеличаване на неравенството в обществото, което съответно рефлектира в участие в избирателния процес. Икономическото неравенство се явява пряко следствие от повишеното търсене на висококадарени и способни професионалисти, от специфичната управленска политика като данъчната система например, от повишаването на безработицата и т.н.

Книгата е построена в десет глави и пространно изложение и приложение с анкетните карти, на базата на които са направени теоретичните обобщения.

В първите пет глави на около 120 страници, екипът от изследователи използва като изходна база различни критерии за събиране и обобщаване на емпиричен материал – възраст, пол, местожителство, прогължителност на пребиваването в даден избирателен район, семейно положение, образование, които са и заглавия, и основни теми и на главите. Без да подценявам или омаловажавам изследователския труд в обобщаването на събраната материал, считам, че екипът е акцентувал по-скоро количествено, отколкото качествено на проблемите. Обхванатите 25 години като фактологически материал по-скоро наситят изложението само с данни, отколкото да ни насочват към формирането на някаква каузалност.

Считам, че книгата е особено интересна в изследването си в VIII, IX и X глави, в което изследване екипът социолози и социални психолози осъществяват относно социализацията на личността и отношенията родители-деца през призмата "гласуване"; в анализа на избирателното поведение в зависимост от положението на пазара на работна ръка; избирателното поведение на безработните и тяхното политическо участие. В тези глави авторите са вложили безспорен творчески подход, изградил са смели и оригинални идеи и са ги аргументирали с богат емпиричен материал. Формирането на каквото и да е идеален модел на избирателното поведение в съвременните условия, е теоретично неправомерно.

Heath, Anthony – Understanding Political Change, (The ritish Voter /ed./ 1964–1987), Pergamon Press, 1991.

В глава VIII – "Социализация в детството", различията между избирателното поведение на родители-деца е поставено в центъра на вниманието. Ако през 1964 година различията в тази съпоставка са били 0,25, то през 1983 година те са 0,38, а през 1987 година са вече 0,43. Авторите, проследявайки развитието на тези различия в хода на шест последователни изборни резултати, считат че се е оформила трайна тенденция. В едно силно нивелирано общество (от английски тип), партийната пристрасност от семеен характер постепенно губи своето значение за избирателното поведение на младежта. Без да отричат лоялността към дадена политическа партия, която се е оформила в ранна детска възраст, авторите смятат, че тенденцията на отдалечаване на партийни пристрастия на родителите е трайна, за четвърт век тази разлика нараства с 0,18.

Глава IX "Влияние на управлението", е изключително оригинална със съпоставката, която изследователският екип прави между очакванията за правителствените отговорности и задължения в английското и в американското общество. Свежото поднасяне и тълкуване на изборните резултати, и тяхното трансформиране в избирателната политика спрямо следващите избори е от изключително значение за интелигентно действаща политик. Освен с изключителната си прагматичност, тези страници са интересни и със съществените различия, които характеризират двете общества. За разлика от общественото мнение и очакванията на гласоподавателите в САЩ, английският гласоподавател е много по-прецизен, настоятелен, педантичен и претенциозен дори относно отговорностите на своето правителство, на което той се доверява чрез своя глас. Данните, които предлага изследователският екип (по Davis, 1986) обхващат разностранни аспекти на правителствената политика, но с водещ акцент – социалната сфера – здравна осигуровка на болните, контрол над цените, растеж на производството, неутрализиране на разликата богати-бедни, стандарт на живот на безработните, работа за всеки желаещ да работи и т.н. В поднесените данни и схема явно се забелязва фактът, че в проценти очакванията на английския гласоподавател спрямо правителство-

то надхвърлят тези на американския два, а в някои пунктове, и три пъти. Ясно е отразено това съотношение особено силно например по пункта осигуряване стандарт за живот на безработните, където на 15 % от анкетираните в американското общество съответстват 43 % в английското; задължението на правителството да осигури работа на всеки, който иска – 13 % в американското и 37 % в английското общество и т.н.

Предмет на X глава – Икономическо неравенство, с автор Маршал, и изследване на хипотезата, че безработицата има изключително силно влияние върху политическото участие. Безработните са пасивни, с чувство за изолация и нелъноценност, което рефлектира върху политическия процес. Така Маршал открива, че безработните са по-малко склонни да участват в групи за натиск, в синдикална дейност, в подписване на петиция т.н. "Изводът е ясен – пише Маршал на 163 стр. – безработицата причинява политическо спокойствие повече отколкото политическа мобилизация." В пространното изследване на политическото участие, в редица пунктове като партийно членство, търсене на контакт с депутат, резултатите са с 10 пункта по-ниски при безработни, отколкото при останалия електорат. Но с 8 до 12 пункта по-високи при отговора на въпроса – излизане на демонстрация, т.е. активните форми на политическо участие са чувствително по-изявени. Особено силна е поляризацията на поведението спрямо гласуването при тези, които са на работа и при безработните. В Англия (книгата изследва английският гласоподавател) се забелязва чувствително по-голямо влияние на Лейбъристката партия сред безработните.

Книгата завършва с богата приложение на анкетни карти за провеждане на социологическо изследване върху избирателното поведение и цялостна методика на изследването на това поведение. В такъв смисъл тя е изключително ценна, особено в последните си три глави, третиращи нов подход към проблеми, които скоро ще станат не само пред българският избирател, но и пред българския изследовател.

Теодора Калвинска